

939-A-490

SVEUČILIŠTE U MOSTARU

ZBORNİK RADOVA

ZNANSTVENO-STRUČNOG SKUPA

"PRAVCI RAZVOJA HRVATSKE ZAJEDNICE HERCEG-BOSNA"

Neum, 22. i 23. travnja 1993.

POKROVITELJ:

HRVATSKO VIJEĆE OBRANE HZ HERCEG-BOSNA

SPONZORI:

HRVATSKA BANKA, d.d. Mostar

NERETVANJSKO-GOSPODARSKA BANKA PLOČE

HRVATSKA HERCEGOVAČKA ZAJEDNICA "HERCEG-STJEPAN" ZAGREB

PODUZEĆE "HEPOK", d.d. MOSTAR

JP "ELEKTROPRIVREDA HZ HERCEG-BOSNA"

ORGANIZACIJSKI ODBOR:

1. *Prof.dr. Zdenko Kordić, predsjednik*
2. *Prof.dr. Jakov Pehar*
3. *Prof.dr. Faruk Pavlović*
4. *Prof.dr. Jadranko Prlić*
5. *Prof.dr. Jozo Marić*
6. *Prof.dr. Stojan Vrljić*
7. *Prof.dr. Mehmed Behmen*
8. *Prof.dr. Nerkez Mačkić*
9. *Prof.dr. Ante Mišković*
10. *Doc.dr. Nijaz Bajgorić*
11. *Dipl.Loec. Neven Tomić*
12. *Dipl.Ling. Vladimir Šoljić*
13. *Prof.dr. Tomo Ivanković*
14. *Dipl.iur. Ivan Bender*

REDAKCIJSKI ODBOR:

1. *Prof.dr. Jakov Pehar, predsjednik*
2. *Prof.dr. Vinko Rogić*
3. *Prof.dr. Himzo Đukić*
4. *Prof.dr. Frano Ljubić*
5. *Prof.dr. Hrvoje Soče*
6. *Prof.dr. Vjekoslav Domljan*
7. *Prof.dr. Miroslav Palameta*
8. *Prof.dr. Elvedin Hanić*

TEHNIČKI UREDNIK:

Berislav Crnjac, dipl. inž. građ.

IZDAVAČ:

SVEUČILIŠTE U MOSTARU, Put za Glavicu 10, Mostar

ZA IZDAVAČA:

Prof. dr. Zdenko Kordić, rektor

TISAK:

"GRAFOTISAK" GRUDE

U V O D

Zbornik radova znanstveno-stručnog skupa "Pravci razvoja Hrvatske zajednice Herceg-Bosna" nastao je u ratnom vohoru, po bestijalnosti i rušenjima nezabilježenom na ovim prostorima. Najveći broj priloga u Zborniku nastao je uz tutnjavu neprijateljskih granata koje uništise ne samo nebrojene ljudske živote nego i veliki dio onoga što je ovdašnji čovjek mukotrpno stoljećima stvarao.

Poneki će se, pa i dobronamjerni ljudi upitati, odakle ideja i snaga da se dok rat još bjesni svom žestinom, stručnjaci okreću problemima razvoja. Odras je to prkosa ovdašnjeg čovjeka, rođenog na škrtom zemlji, stoljećima prinuđenog da se žilavo bori sa silama prirode, ali ne samo njima. Odras je to i intelektualne snage naših ljudi koji iako iscrpljeni ratom ne zaboravljaju da svoja znanja trebaju staviti na raspolaganje opustošenoj zemlji i svome narodu.

Znanstveno-stručni radovi koje imate priliku proučiti u ovome Zborniku dodiruju mnoge sfere života i privređivanja. Autori najvećeg broja radova su profesori i suradnici Sveučilišta u Mostaru, organizatora ovog skupa, ali i naše kolege i prijatelji sa sveučilišta u Republici Hrvatskoj i Republici Bosni i Hercegovini.

Sveučilište u Mostaru djeluje neprekidno i u tijeku rata bez obzira što su mnogi sveučilišni objekti teško stradali i što je Mostar danonoćno izložen granatiranju. Od početka agresije Sveučilište je napustilo oko 50 djelatnika, uglavnom nastavnika i suradnika. U stalnom radnom odnosu na Sveučilištu sada se nalazi 208 djelatnika, od čega su 72 doktori znanosti, a 42 magistri znanosti. Za vrijeme rata angažirano je još pet nastavnika, naravno onih koji ispunjavaju

uvjete za izbor u nastavno zvanje. To je i pored svih nedaća koje su nas zadesile intelektualna snaga koja je garancija da Sveučilište može normalno funkcionirati, naravno uz uvjet da prostorni i sigurnosni aspekti za rad budu na zadovoljavajućoj razini. Članice Sveučilišta sada su: *Ekonomski fakultet, Građevinski fakultet, Strojarski fakultet, Pedagoška akademija, Pravni fakultet i Agronomski institut.*

Sveučilište u Mostaru trebalo bi postati centrom znanstvenog i kulturnog razvoja u Herceg-Bosni i doprinijeti da ovo područje ne bude ono što je desetljećima bilo, područje sa najvećim stupnjem raseljavanja stanovništva u ovom dijelu Europe. Poznata je činjenica da se u periodu od 1951-1971 raselilo oko 25% stanovništva Hercegovine. I u uvjetima rata i općeg siromaštva mora se voditi računa o kvaliteti studiranja. Naš konačan cilj mora biti kvalitetan stručnjak koji će se svojim znanjem moći natjecati sa svojim kolegama koji imaju priliku studirati na sveučilištima sa dužom tradicijom i boljom materijalnom osnovicom. Naša je zadaća stvoriti odgovorno i autonomno Sveučilište, zajednicu nastavnika i studenata, povezanu idealima znanosti i humanosti. Neki svjetski pokazatelji ukazuju na činjenicu da sveučilište može normalno funkcionirati ako mu gravitira više od 600.000 stanovnika, što je uvjet koji Sveučilište u Mostaru svakako ispunjava. I pored te činjenice Univerzitet Džemala Bijedića u Mostaru prije rata upisivao je svega oko 6,5% studenata u Bosni i Hercegovini.

Nužno je istaći da su već u tijeku rata izmjenjeni nastavni planovi svih fakulteta i prilagođeni nastavnim planovima nekih europskih sveučilišta. Već je prva godina studija započela

---

* Prof. dr. Zdenko Kordić, Rektor Sveučilišta u Mostaru

studije po tim nastavnim planovima i programima.

Svjесni smo činjenice da znanost postaje jedan od odlučujućih čimbenika razvitka i napretka. Živimo u vrijeme kada dolazi do sveobuhvatne "revolucije društvene inteligencije" što podrazumijeva kvalitetno novu sposobnost relevantnih subjekata u svim sferama društva da pojedinačno ili kao integralna cjelina kreativno reaguju na sve promjene u svome okruženju. Eksplozija znanja u zadnjih tridesetak godina iskazuje se u činjenici da je u ovom periodu stvoreno oko 90% ukupnih saznanja kojima svijet danas raspolaže i u činjenici da od svih znanstvenih radnika koji su ikad radili danas živi i radi oko 90% znanstvenika. Nužnost brze operacionalizacije teorijskih znanja i fundamentalnih istraživanja u proizvodne procese, kao bitan element ekonomske uspješnosti i tržišne konkurentnosti, uvjetovalo je izdvajanje velikih sredstava za znanstvena istraživanja i koncentraciju najboljih znanstvenih kadrova na tim istraživanjima.

U Hrvatskoj zajednici Herceg-Bosna studira danas samo oko 4% studenata na 1.000 stanovnika, ne uzimajući u obzir one studente koji studiraju na sveučilištima u Republici Hrvatskoj. To je izuzetno skroman broj u odnosu na neke europske i vaneuropske zemlje (npr. Hrvatska - 15,2; Austrija - 26,7; Belgija - 25,7; Njemačka - 27,8; Italija - 22,6; Španjolska - 26,6; SAD - 54,4; Kanada - 50,2 - prema podacima iz World Education Report UNESCO 1991. godina). Visoko obrazovanje, temelj razvoja znanosti i tehnologije u stanju je velikih promjena svuda u svijetu, a uzroci toga su povećani zahtjevi suvremenih postindustrijskih društava za visoko obrazovanim kadrovima.

Ključne značajke tih promjena su:

- smanjenje uloge države i deregulacija u oblasti visokog obrazovanja uz kontrolu države u ukupnom razvoju i zaštiti građana od nekvalitetnih programa,
- orijentacija prema dva tipa programa, jednog usmjerenog prema istraživanju i drugog usmjerenog prema praktičnom zanimanju,

- velika prilagodljivost (modularnost) nastavnih planova i programa kao odgovor na promjenjive i raznorodne zahtjeve tržišta,

- individualizirana a ne frontalna nastava usprkos masovnosti, i

- permanentna briga i kontrola kvalitete visokog obrazovanja.

Da bismo stvorili kvalitetnog mladog stručnjaka koji će se moći odazvati izazovima treće tehnološke revolucije bit će nužno značajno poboljšati materijalnu osnovicu visokog obrazovanja, a to znači omogućiti mu da stečena znanja upotpuni znanjima na drugim svjetskim sveučilištima putem specijalističkih, postdiplomskih i postdoktorskih studija.

Teme ovog znanstveno-stručnog skupa:

- *globalni ekonomski razvoj i ljudski kapital kao temeljna pretpostavka razvoja,*

- *graditeljstvo i prostorno planiranje,*

- *energetika i industrija,*

- *agrarno gospodarstvo i vodoprivreda,*

daju dovoljno prostora da se sagledaju mnogi pravci globalnog razvoja prije svega onog gospodarstvenog. U uvjetima rata, kada mnoge dileme političkog ustroja Republike Bosne i Hercegovine i uspostave njezinog pravnog sustava još nisu konačno riješene, neki pokazatelji nužni za promatranje razvojnih mogućnosti morali su biti uzeti uvjetno. No, to svakako ne umanjuje značenje referata koje imate prilike proučiti u Zborniku radova. Svoj doprinos uspjehu ovog skupa svakako će dati i sami sudionici, te okrugli stol koji namjeravamo upriličiti tijekom trajanja skupa.